

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

Кафедра соціології

Робоча навчальна програма дисципліни **ВСТУП ДО ГЕНДЕРНИХ СТУДІЙ** 2023-2024 навчальний рік

Організаційно-методична характеристика навчальної дисципліни	
Академічна характеристика	Структура
Рік навчання – 3 Семестр – весняний Кількість годин на тиждень – 4 Статус курсу – нормативний Кількість кредитів ЄКТС – 5	Загальний обсяг годин – 150, з них: лекційних – 26, семінарських – 24, самостійної роботи – 100. Вид підсумкового контролю: іспит

Укладачка: Тамара Марценюк, кандидатка соціологічних наук, доцентка кафедри соціології t.martsenyuk@ukma.edu.ua

Майже усі публікації авторки курсу знаходяться у вільному доступі на <http://ekmair.ukma.edu.ua/>

Онлайн курс Тамари Марценюк на Прометеусі «Жінки і чоловіки: гендер для всіх», який можна прослухати і отримати сертифікат https://courses.prometheus.org.ua/courses/IRF/101/2015_T2/about

Курс розміщено на Освітній платформі НаУКМА <https://distedu.ukma.edu.ua/>
Онлайн заняття проходять на платформі zoom.

АНОТАЦІЯ

Метою курсу є ознайомити студенток і студентів із гендерними аспектами соціальної структури суспільства і розвинути базові навички критичного аналізу соціальних питань. На курсі розглядатимуться особливості гендерної термінології, методологічні пояснення гендерної нерівності (соціальний конструктивізм на протидію біологічному детермінізму), результати емпіричних соціологічних досліджень, інтерпретації соціально-культурних відмінностей у життєдіяльності чоловіків і жінок. Окрім того, обговорюватимуться такі питання, як виникнення і розвиток гендерних досліджень, гендерно-рольові стереотипи та гендерна соціалізація у суспільстві, сексуальність як соціально-культурне явище, гендерні відносини в сім'ї, у сфері освіти і трудової зайнятості, розподіл влади і політичної діяльності у суспільстві; аналізуватиметься фемінізм як суспільна думка та політична практика, а також перспективи гендерної рівності у сучасному суспільстві тощо.

У результаті вивчення курсу студентки і студенти повинні *знати* основний концептуальний апарат із гендерних студій, гендерного виміру соціальної структури суспільства; стан гендерних відносин загалом у західних суспільствах, і в Україні зокрема; міжнародний досвід запровадження гендерної рівності та *вміти* пояснювати основні поняття курсу; ідентифікувати особливості стану гендерних відносин в основних сферах суспільного життя та визначати можливі шляхи його покращення; формулювати причини та наслідки гендерної стратифікації та нерівності в сучасних суспільствах; висловлювати та аргументувати власну позицію стосовно проявів гендерної (не)рівності в українському

суспільстві; крім того, передбачається, що курс спонукає студенток і студентів бути більш гендерно чутливими та толерантними у ставленні до оточуючих.

Розклад занять (по середах)

Тиждень і час	11.40-13.00	13.30-14.50	15.00-16.20
Тиждень 2 31 січня		Лекція 1	Лекція 2
Тиждень 3 7 лютого	Семінар 1 (1 група)	Семінар 1 (2 група)	Лекція 3
Тиждень 4 14 лютого	Семінар 2 (1 група)	Семінар 2 (2 група)	Лекція 4
Тиждень 5 21 лютого	Семінар 3 (1 група)	Семінар 3 (2 група)	Лекція 5
Тиждень 6 28 лютого	Семінар 4 (1 група)	Семінар 4 (2 група)	Лекція 6
Тиждень 7 6 березня	Семінар 5 (1 група)	Семінар 5 (2 група)	Лекція 7
Тиждень 8 13 березня	Семінар 6 (1 група)	Семінар 6 (2 група)	Лекція 8
Тиждень 9 20 березня	Семінар 7 (1 група)	Семінар 7 (2 група)	Лекція 9
Тиждень 10 27 березня	Семінар 8 (1 група)	Семінар 8 (2 група)	Лекція 10
Тиждень 11 3 квітня	Семінар 9 (1 група)	Семінар 9 (2 група)	Лекція 11
Тиждень 12 10 квітня	Семінар 10 (1 група)	Семінар 10 (2 група)	Лекція 12
Тиждень 13 17 квітня	Семінар 11 (1 група)	Семінар 11 (2 група)	Лекція 13
Тиждень 14 24 квітня	Семінар 12 (1 група)	Семінар 12 (2 група)	

ТЕМИ ЛЕКЦІЙ

1. Виникнення, розвиток і зміст гендерних студій (2 год).
2. Основні парадигми інтерпретації гендерних відносин у суспільстві (2 год).

3. Гендерні студії і гендерна стратифікація суспільства (2 год).
4. Фемінізм як соціальна теорія і суспільний рух (2 год).
5. Як виховуються хлопчики і дівчатка: механізми та особливості гендерної соціалізації (2 год).
6. «Коди гендеру»: гендерні відмінності та нерівності у суспільстві. (2 год).
7. Сексуальність як соціально-культурне явище: гендерні аспекти (2 год).
8. Гендерні відносини в сім'ї (2 год).
9. Гендерні особливості інституту освіти (2 год).
10. Гендерні відносини у сфері зайнятості (2 год).
11. Гендерні відносини, розподіл влади і політична діяльність у суспільстві (2 год).
12. Соціологія маскуліності. Чоловічі студії та чоловічий рух (2 год).
13. Гостьова міжнародна лекція: Гендерні аспекти війни. Жінки, мир і безпека (2 год).

ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Виникнення, розвиток і зміст поняття гендер.

1. Зміст і походження поняття гендер.
2. Гендер на макро- і мікрорівнях аналізу.
3. Теорія гендерованого суспільства у Майкла Кіммела. Унаочнення гендеру, ознаки гендеру, гендерні відмінності та нерівності. Гендерна поляризація і розмаїття.

Основна література

- Кімвел, М. С. (2003). Вступ (Розділ 1). У *Гендероване суспільство* (с. 1-26). Київ: Сфера.
- Марценюк, Т. (2017). Гендер і гендерна рівність (Тема 1: Що таке гендер, ознаки гендеру; Гендер на макро- і мікрорівнях аналізу, зв'язок між гендером і сексуальністю). У *Гендер для всіх. Виклик стереотипам* (С. 17-20, 24-27). К.: Основи.

Додаткова література

- Маєрчик, М. (2017). Гендер і стать: від бінарності до багатоманіття (Розділ 1). У М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова (ред.) *Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей* (3 видання, випр. і доп.) (С. 11-27). К.: Критика.
- Мельник, Т. М. (2004). Гендер як наука та навчальна дисципліна. У М.М. Скорик (ред.) *Основи теорії гендеру: навчальний посібник* (С. 10-29). К.: К.І.С.
- Чухим, Н. (2000). *Гендер та гендерні дослідження в ХХ ст. Незалежний культурологічний часопис «І»*, 17, 22-29.

Тема 2. Основні парадигми інтерпретації гендерних відносин у суспільстві.

1. Біологічний есенціалізм vs. соціальний конструктивізм: пояснення гендерних відмінностей і відносин.
2. Біологічні дослідження жінок і чоловіків: критична інтерпретація.
3. Методологічні засади гендерної теорії та критика статево-рольового підходу.

Основна література

- Кімвел, М. С. (2003). Заповідано природою (Розділ 2). У *Гендероване суспільство* (С. 29-68). Київ: Сфера.
- Марценюк, Т. (2017). Гендер і гендерна рівність (Тема 1: Методологічні засади гендерної теорії). У *Гендер для всіх. Виклик стереотипам* (С. 20-22). К.: Основи.

Додаткова література

- Бондаренко, О. (2017, 7 грудня). Стаття, гендер і наука: чи можливо відрізнити біологічне від соціального? Вступ. *Гендер в деталях*.
<https://genderindetail.org.ua/season-topic/tema-sezonu/stat-gender-i-nauka-chi-mozhlivo-vidrzniti-biologichne-vid-sotsialnogo-134284.html>
- Бондаренко, О. (2017, 7 грудня). «Чоловіки не слухають, а жінки не орієнтуються по карті»: нейробіологія гендерних відмінностей. *Гендер в деталях*.
<https://genderindetail.org.ua/season-topic/tema-sezonu/choloviki-ne-sluhayut-a-zhinki-ne-orientuyutsya-po-karti-neyrobiologiya-gendernih-vidminnostey-134285.html>
- Браун, К. фон, Штефан, І. (2014). Гендер і знання. *Образ, тіло, порядок. Гендерні дослідження в міждисциплінарному спектрі* (С. 11-42). К.: Медуза.
- Малес, Л. В. (2004). Біологічні, психологічні та соціокультурні чинники гендеру. У М.М. Скорик (ред.) *Основи теорії гендеру: навчальний посібник* (С. 109-131). К.: К.І.С.
- Маєрчик, М. (2017). Гендерована біологія: наукові факти і політичні інтерпретації (Розділ 4). У М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова (ред.) *Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей* (3 видання, випр. і доп.) (С. 61-75). К.: Критика.

Тема 3. Гендерні студії і гендерна стратифікація суспільства.

1. Соціальне конструювання гендерних відносин.
2. Гендер і влада. Гендер як інституція.

Основна література

- Кімел, М. С. (2003). Нерівність і відмінність. У *Гендероване суспільство* (с. 133-165). Київ: Сфера.

Додаткова література

- Батлер Дж. (2014). Перформативність, прекарність та сексуальна політика (пер. з англ. О. Бондаренко). *Образ, тіло, порядок. Гендерні дослідження в міждисциплінарному спектрі* (С. 91-101). К.: Медуза.
- Маєрчик, М. (2017). Гендеровані влади: про теорію дискурсивних влад (Розділ 2). У М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова (ред.) *Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей* (3 видання, випр. і доп.) (С. 29-40). К.: Критика.

Тема 4. Фемінізм як соціальна теорія і суспільний рух.

1. Теорія і практика фемінізму: найбільш поширені класифікації.
2. Феміністична методологія та критика андроцентричної парадигми в соціальних науках.
3. Хто і чому виконує обслуговуючу працю за гроші: феміністична перспектива.

Основна література

- Еренрайх, Б. (2013). *Дівчина на замовлення. Спільне: журнал соціальної критики*, 6, 60-69.
- Марценюк, Т. (2018). Розмаїття фемінізму як суспільного руху та ідейних течій (Розділ 1). *Чому не варто боятися фемінізму*. (С. 15-34). К.: Комора.
- Марценюк, Т. (2018). Феміністична методологія та критика андроцентричної парадигми в соціальних науках (Розділ 5). *Чому не варто боятися фемінізму*. (С. 93-112). К.: Комора.

Додаткова література

- Бовуар, С. (2017). *Друга стаття: в 2 т.* К.: Основи.
- Левченко, К. (2019). *Гендерне тяжіння*. К.: Фоліо. (Розділ 1. Про жіночий рух та права жінок).

- Кровлі, С. (2018). [Автоетнографія як феміністичне самоінтерв'ювання](#) (Переклад із англ. О. Плахотнік, М. Маєрчик). *Критика феміністична*, 1, 46-73.
- Маєрчик, М. (2017). Феміністична політична теорія як основа гендерної політики (Розділ 11). У М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова (ред.) *Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей* (3 видання, випр. і доп.) (С. 179-186). К.: Критика.
- Маланчук-Рибак, О. З. (2004). Жіночий рух як ідеологія і практика суспільних змін. У М.М. Скорик (ред.) *Основи теорії гендеру: навчальний посібник* (С. 181-216). К.: К.І.С.
- Марценюк, Т. (2018). Феміністичний активізм в Україні у XXI столітті (фрагмент книги "Чому не варто боятися фемінізму"). *Я: гендерний журнал. Гендер і активізм*, 2 (45), 27-29.
- Марценюк, Т. (2019). Проект «Безстрашні: вони творять фемінізм в Україні»: серія інтерв'ю з активістками і дослідницями.
- Фрейзер, Н. (2014). Після сімейної зарплати: гендерна рівність і соціальна держава. [Образ, тіло, порядок. Гендерні дослідження в міждисциплінарному спектрі](#) (С. 198 – 225). К.: Медуза.

Тема 5. Гендерна соціалізація і формування фемінностей та маскулінностей.

1. Гендер, соціалізація і культурні відмінності: теоретичні та емпіричні обґрунтування.
2. Особливості гендерної соціалізації.

Основна література

- Кімел, М. С. (2003). Наведення мостів по всьому світу: Крос-культурні конструювання гендеру (Розділ 3). У *Гендероване суспільство* (С. 69-100). Київ: Сфера.
- Марценюк, Т. (2017). Виховання та освіта (Тема 2: Гендерна соціалізація: як ми вчимося бути чоловіками і жінками,). У *Гендер для всіх. Виклик стереотипам* (С. 33-37). К.: Основи.

Додаткова література

- Гнатів, Н., Марценюк, Т. (2010). [Наслідки гендерної соціалізації дітей у школі: на прикладі вивчення ставлення педагогів до хлопчиків та дівчаток](#). *Гендерний журнал «Я», Гендерний інформаційно-аналітичний центр «Крона», 2 (24) «Школа і гендер», 30-35.*
- Горностай, П. П. (2004). Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності. У М.М. Скорик (ред.) *Основи теорії гендеру: навчальний посібник* (С. 132-156). К.: К.І.С.
- Маєрчик, М. (2017). Розвиток теорій гендеру і статі (Розділ 3). У М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова (ред.) *Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей* (3 видання, випр. і доп.) (С. 41-58). К.: Критика.
- Марценюк, Т. (2004). [Гендерна соціалізація як процес формування маскулінних та фемінних ознак гендерної ідентичності](#). *Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки*, 32, 33-41.

Тема 6. Гендерні стереотипи та ролі у суспільстві.

1. Дослідження гендерних відмінностей та їхні результати.
2. Суть і зміст гендерно-рольових стереотипів.

Основна література

- Кімел, М. С. (2003). «Отже, ось у чому пояснення»: гендерний розвиток з погляду психології. У *Гендероване суспільство* (с. 101-132). Київ: Сфера.
- Оксамитна, С. М. (2004). Гендерні ролі та стереотипи. У М.М. Скорик (ред.) *Основи теорії гендеру: навчальний посібник* (С. 157-181). К.: К.І.С.

Додаткова література

- Бойко, К., Марценюк, Т. (2013). Водіння автомобіля і гендерні стереотипи : міфи та реальність про жінок за кермом у контексті глобальних змін. *Гендерний журнал "Я", 2 (33) «Гендер і глобалізація»*, 35-38.
- Кись, О. (2003). Моделі конструювання гендерної ідентичності жінки в сучасній Україні. *Незалежний культурологічний часопис «І»*, 27.
- Марценюк, Т. О., Рождественська, О. А. (2009). Гендерні стереотипи зовнішньої реклами (на прикладі Подолу міста Києва). *Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки*, 96, 82-88.

Тема 7. Сексуальність як соціально-культурне явище: гендерні аспекти.

1. Подвійні стандарти сексуальної поведінки.
2. Гендерована сексуальна соціалізація.
3. (Не)гетеросексуальність і ставлення українського суспільства до ЛГБТ питань.

Основна література

- Кімел, М. С. (2003). Гендерована сексуальність. У *Гендероване суспільство* (С. 340-372). Київ: Сфера.
- КМІС. (2022, травень). Всеукраїнське опитування на замовлення ГО «Наш світ» «Сприйняття ЛГБТ людей на їх прав в Україні»: аналітичний звіт. https://gay.org.ua/publications/AReport_NashSvit_May2022.pdf

Додаткова література

- Гриценко, Г. (2018, 12 січня). Полювання на жінку: сексуальна асиметрія в патріархаті. *Гендер в деталях*. <https://genderindetail.org.ua/season-topic/seksualnist/polyuvannya-na-zhinku-sexualna-asimetriya-v-patriarhati-134324.html>
- Диса, К. (2017, 28 грудня). Ставлення до проявів сексуальності в Україні XVII–XVIII століть. *Гендер в деталях*. <https://genderindetail.org.ua/season-topic/seksualnist/stavlennya-do-proyaviv-sexualnosti-v-ukraini-xvii-xviii-stolit-134310.html>
- Кон, І. (2011). *Світанкове місячне сяйво*. Львів: НВФ «Українські технології».
- Кон, І. (2009). Людські сексуальності на межі XXI століття. *Гендер і сексуальність: Хрестоматія* (пер. з англ. В. Гайденко; за ред. В. Гайденко) (С. 8-28). Суми: Університетська книга.
- Месснер, М. (2009). Випробовування на сексуальну орієнтацію. *Гендер і сексуальність: Хрестоматія* (пер. з англ. В. Гайденко; за ред. В. Гайденко) (С. 49-59). Суми: Університетська книга.
- Марценюк, Т.О. (2012). ЛГБТ сім'ї в Україні: відтворення патріархату чи альтернатива владному дискурсу? *Наукові записки НаУКМА, 135: Соціологічні науки*, 50-58.
- Танчер, В. (2010). Соціологія інтимності в постмодерністському ракурсі. «Я» (*Гендер і сексуальність*), 1 (23), 22-25.

Тема 8. Гендерні відносини в сім'ї.

1. Особливості явища гендерованості сім'ї (шлюбу, батьків і дітей).
2. Гендерні особливості розподілу сімейних обов'язків та домашньої праці.
3. Гендерне насильство: визначення поняття, особливості явища, поширення в українському суспільстві.

Основна література

Кімел, М. С. (2003). Гендерована сім'я. У *Гендероване суспільство* (С. 169-229). Київ: Сфера.

Марценюк, Т. (2017). Гендерне насильство (Тема 5). У *Гендер для всіх. Виклик стереотипам* (С. 113-131). К.: Основи.

Додаткова література

Лавриненко, Н. В. (2004). Гендерні відносини в родині. У М.М. Скорик (ред.) *Основи теорії гендеру: навчальний посібник*. К.: К.І.С.

Марценюк, Т. (2018, 6 березня). Годі терпіти: усе про гендерне насильство проти жінок. *Гендер в деталях*.
<https://genderindetail.org.ua/season-topic/genderne-nasilstvo/godi-terpiti-use-pro-genderne-nasilstvo-proti-zhinok-134410.html>

Марценюк, Т., Скопик, Х. (2017, 6 лютого). Соціологічний аналіз онлайн флешмобу #ЯНеБоюсьСказати: хто і що говорить про гендерне насильство. *Гендер в деталях*.
http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10906/Martsenyuk_Skopyk.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Марценюк, Т. О. (2014). *Ранні шлюби в Україні: хто і чому одружується в ранньому віці*. Наукові записки НаУКМА, 161 : Соціологічні науки, 83-90.

Стрельник, О. (2017). *Турбота як робота: материнство у фокусі соціології*. Монографія. К.: Критика.

Стрельник, О. О. (2015). «Погані батьки»: соціальне конструювання батьківства як проблеми. *СОЦІОПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи*, 4, 48-54.

Тема 9. Гендерні особливості інституту освіти.

1. Гендерована навчальна аудиторія.
2. Прихований навчальний план у системі освіти.
3. Гендерний аналіз змісту навчальної літератури.

Основна література

Гайденко, В., Предборська, І. (2006). Українські підручники початкової школи: прихований навчальний план і гендерні стереотипи. У *Гендерна педагогіка: Хрестоматія* (С. 223-238). Суми: ВТД «Університетська книга».

Кімел, М. С. (2003). Гендерована навчальна аудиторія. У *Гендероване суспільство* (С. 230-264). Київ: Сфера.

Додаткова література

Луценко, О. А. (2004). Гендерна освіта й педагогіка. У М.М. Скорик (ред.) *Основи теорії гендеру: навчальний посібник*. К.: К.І.С.

Марущенко, О., Плахотнік, О. (2012). *Гендерні шкільні історії*. Харків: Монограф.

Марценюк, Т. (2010). Участь чоловіків і жінок у різних галузях і рівнях освіти. В С. Оксамитна (ред.) *Молодь України: від освіти до праці* (С. 27-40). К.: ВПЦ НаУКМА.

Плахотнік, О. (2017). Гендерована освіта: як навчальні заклади перетворюють дітей у дівчат і хлопців (Розділ 8). У М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова (ред.) *Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей* (3 видання, випр. і доп.) (С. 135-150). К.: Критика.

Тема 10. Гендерні відносини у сфері зайнятості.

1. Жінки і чоловіки на ринку праці.
2. Оплачувана та неоплачувана праця. Проблема розподілу домашньої праці.
3. Гендероване місце роботи.

Основна література

- Кімел, М. С. (2003). Гендероване місце роботи. У Гендероване суспільство (с. 265-310). Київ: Сфера.
- Марценюк, Т., Плахотнік, О. (2017). Гендерована робота: як ринок праці та хатня робота конструюють гендер (Розділ 5). У М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова (ред.) Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей (3 видання, випр. і доп.) (С. 77-96). К.: Критика.

Додаткова література

- Близнюк, В. (2004). Гендерні відносини в економічній сфері. У М.М. Скорик (ред.) Основи теорії гендеру: навчальний посібник. К.: К.І.С.
- Бурейчак, Т. С., Марценюк, Т. О., Хуткий, Д. О. (2013). Гендерна (не-)рівність на ринку праці в АР Крим : індикатори, оцінки та інтерпретації. Вісник Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка, 1(4) : Соціологія, 53-58.
- Журнал соціальної критики «Спільне» (2013). Гендер і праця, 6.
- Костюченко, Т. (2019). Гендерна (не)рівність за результатами опитувань громадської думки: крок до егалітарності чи закріплення стереотипів? У В. Агеєва, Т. Марценюк (упор.) Інша оптика: гендерні виклики сучасності (С. 117-128). Київ : Смолоскип.
- Костюченко, Т. С., Марценюк, Т. О. (2011). «Жіночий» малий бізнес в Україні в період соціальних трансформацій. Вісник Львівського університету. Серія соціологічна, 5, 226-233.
- Марценюк, Т. (2017). Гендер і ринок праці (Тема 3). У Гендер для всіх. Виклик стереотипам (С. 53-82). К.: Основи.
- Марценюк, Т. О. (2014). Кращі практики забезпечення гендерної рівності на роботі: міжнародний досвід і Україна. Я : гендерний журнал, 2, 16-21.
- Марценюк, Т. О. (2008). Гендерна дискримінація на ринку праці в Україні (на прикладі сексуальних домагань). Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки, 83, 50-55.

Тема 11. Гендерні відносини, розподіл влади і політична діяльність у суспільстві.

1. Гендерна асиметрія розподілу влади у суспільстві.
2. Механізми збільшення кількості жінок у політиці: дія зверху і дія знизу.
3. Політика «позитивних дій» (гендерних квот) задля залучення більшої кількості жінок.

Основна література

- Мельник, Т. М. (2004). Гендер у політиці. У М.М. Скорик (ред.) Основи теорії гендеру: навчальний посібник (С. 219-265). К.: К.І.С.
- Марценюк, Т. (2017). Гендер і політика (Тема 4). У Гендер для всіх. Виклик стереотипам (С. 83-112). К.: Основи.

Додаткова література

- Злобіна, Т., Марценюк, Т. (2016, 20 червня). Як жіноча участь у прийнятті рішень змінює спільноти? Повага: кампанія проти сексизму. Режим доступу: <https://povaha.org.ua/yak-zhinocha-uchast-u-prijnyatti-rishen-zminyuje-spilnoty/>
- Марценюк, Т. (2019, 4 лютого). Механізми збільшення кількості жінок у політиці. Гендер в деталях. <https://genderindetail.org.ua/season-topic/polityka/mehanizmi-zbilshennya-kilkosti-zhinok-u-polititsi-134918.html>
- Оксамитна, С. (2006). Гендерні аспекти праці та політики у дзеркалі громадської думки. У Я. Свердлюк та С. Оксамитна (ред.) Жінки в політиці: міжнародний досвід для України (С. 156-174). К.: Атіка.

- Приходько, О. (2017). Гендерна політика: від громадських рухів до державних стратегій (Розділ 12). У М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова (ред.) *Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей* (3 видання, випр. і доп.) (С. 187-201). К.: Критика.
- Тишко, І. (2019, 31 січня). Жінки в політиці: 100 років еволюції. *Гендер в деталях*. Режим доступу: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/polityka/zhinki-v-polititsi-ukraini-100-rokiv-evolyutsii-134913.html>
- Inter-Parliamentary Union. (2024). Women in National Parliaments. <https://data.ipu.org/women-averages>.

Тема 12. Соціологія маскулінності. Чоловічі студії та чоловічий рух.

1. Чоловічі студії: виникнення та розвиток. Дослідження чоловіків в українському суспільстві.
2. Соціологічні інтерпретації кризи маскулінності.
3. Чоловічий рух і залучення чоловіків до боротьби з гендерним насильством (на прикладі США).

Основна література

- Бурейчак, Т. (2011). Погані часи для чоловіків? Соціологічні інтерпретації кризи маскулінності. *Соціологія: теорії, методи, маркетинг*, 1, 79-94.
- Кон, І. (2003). *Чоловіки, які змінюються у мінливому світі* (Розділ «Чоловічі дослідження і парадигми маскулінності»). *Незалежний культурологічний часопис «І»*, 27, 7-48.
- Марценюк, Т. (2016). *Роль чоловіків у боротьбі із гендерним насильством : (на прикладі США). Я : гендерний журнал*, 2 (41) «Гендер і насильство», 29-31.

Додаткова література

- Кон, І. (2008). Гегемонна маскулінність як чинник чоловічого (не)здоров'я. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 4, 5-16.
- Коннелл, Р. (2003). *На захист маскулінності*. *Незалежний культурологічний часопис «І»*, 27, 49-70.
- Марценюк, Т. (2020). *«Захисники галактики»: влада і криза в чоловічому світі*. К.: Комора.
- Марценюк, Т., Рябчук, А. (2021, 11 грудня). Агресори й жертви: насильство в житті українських чоловіків. *Гендер в деталях*. <https://genderindetail.org.ua/library/ukraine/nasylstvo-v-zhytti-ukrainskykh-cholovikiv.html>
- Рош, А. (2018). *Перша стаття. Зміни та криза чоловічої ідентичності*. К.: Основи.

Додаткова корисна література

- Бабак, М., Давліканова, О., Дмитрієва, М., Козир, М. та інші (ред.). (2021). *Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності*. К.: «Вістка».
- Гендер в деталях. (2019, 10 квітня). Інтерв'ю Тамари Марценюк з Ларисою Кобелянською про результати гендерних проєктів в Україні. <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/bezstrashni/interv-yu-z-larisoyu-kobelyanskoyu-pr-o-rezultati-gendernih-proektiv-v-ukraini-134995.html>
- Гендер в деталях. (2018, 4 жовтня). Інтерв'ю Тамари Марценюк з Еллою Ламах про розвиток феміністичного активізму і гендерної політики в Україні. <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/bezstrashni/interv-yu-z-elloyu-lamah-pro-rozvitok-feministichnogo-aktivizmu-i-gendernoj-politiki-v-ukraini-134767.html>
- Гендер в деталях. (2018, 23 квітня). Інтерв'ю Тамари Марценюк з Тамарою Мельник про історію гендерної політики в Україні.

<https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/bezstrashni/interv-yu-z-tamaroyu-melnik-pro-istori-yu-gendernoi-politiki-v-ukraini-134455.html>

Левченко, К. (2018). *Гендерне тяжіння*. К.: Фоліо.

Перес, К. К. (2021). *Як вижити у світі, де навіть цифри брешуть на користь чоловіків* (переклад з англ. І. Гнатковської). Харків: Віват.

Список корисних онлайн ресурсів

- Гендер в деталях <http://genderindetail.org.ua/>
- Музей історії жіноцтва, жіночого і гендерного руху // <http://gender.at.ua>
- Бібліотека Гендерного центру «Крона» // <http://www.krona.org.ua/nash.html>
- Електронна бібліотека Української асоціації жіночої історії
<http://www.womenhistory.org.ua/index.php/elektronni-resursi/16-elektronna-biblioteka>
- Повага: сайт кампанії проти сексизму у політиці та ЗМІ: <http://povaha.org.ua/>
- Журнал соціальної критики «Спільне» - гендерні питання
<http://commons.com.ua/category/gender-2/>
- Центр соціальних і трудових досліджень – гендерні питання
<http://cslr.org.ua/category/gender/>
- Проект «Жінки – це 50% успіху України» <http://50vidsotkiv.org.ua/>
- Проект «Жінки у політиці» // <http://www.womeninpolitics.org.ua/>
- Публікації ООН в Україні <http://www.un.org.ua/ua/publications-and-reports>
- Публікації проекту «Підтримка впровадження національного гендерного механізму»
<http://gender.org.ua/>
- Публікації Фонду народонаселення ООН в Україні
<http://www.unfpa.org.ua/publications.html>
- Публікації Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні
http://www.unicef.org/ukraine/ukr/media_10621.html
- Публікації Фонду імені Гайнріха Бьоля (із рубрики «Гендерна демократія») <http://ua.boell.org/uk/vsi-publikaciyi-genderna-demokratiya-0>
- Публікації Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні (у тому числі, про гендерне бюджетування, сексизм у рекламі)
<http://www.fes.kiev.ua/new/wb/pages/ukrajinska/publikaciji/ukrajina.php>
- Публікації Міжнародного благодійного фонду «Український жіночий фонд»
<http://www.uwf.kiev.ua/publications>
- Товаришка: лібертальні феміністки <http://tovaryshka.info/>
- Східноєвропейський журнал феміністичних та квір-студій «Критика феміністична»
<http://feminist.krytyka.com/>
- Жіноче онлайн видання, у тому числі, і про гендерну тематику <http://thedevochki.com/>
- Онлайн ресурс для працюючих мам <http://womo.ua/>
- Новинний онлайн ресурс, зокрема, і про гендерну тематику <http://update.com.ua/>
- Журнал про сучасну культуру «Коридор», спецтема «Фемінотека»
<http://www.korydor.in.ua>

Фейсбук (про)феміністичні спільноти

- Фемінізм в деталях <https://www.facebook.com/groups/2452657025008527>
- Фемінізм УА <https://www.facebook.com/groups/feminism.ua/>
- Сексизм і мізогінія <https://www.facebook.com/groups/Sexismmisogyny/>
- Феміністська спільнота при виданні «Товаришка» (<http://tovaryshka.info>).
<https://www.facebook.com/groups/tovaryshky/>
- Жінки і політика <https://www.facebook.com/groups/politicalwomen/>

- Місцеві політичні платформи для жінок
<https://www.facebook.com/groups/WomenLocalPlatformUkraine/>
- Половина Майдану: Жіночий голос протесту
<https://www.facebook.com/groups/255422234633303/>
- Жіноча спільнота «По своє» (Своя до своєї по своє) для пропонування своїх послуг / пошуку жінки, яка має потрібні вам знання / навички <https://www.facebook.com/groups/posvoje/>
- Жіноча спільнота для обговорення особистого досвіду феміністського активізму в професійній та особистій сферах <https://www.facebook.com/groups/fempidtrymka/>
- Ініціатива зі збирання і просування фемінітивів <https://www.facebook.com/groups/feminism.ua/permalink/1379366308761071/>
- Спільнота для збирання і обговорення матеріалів про користь шведської моделі криміналізації клієнтів і про шкоду проституції і її легалізації <https://www.facebook.com/groups/femuaabolishprostitution/>
- Український фемінізм рівності без сектанства
<https://www.facebook.com/groups/1515101692132365/>
- Християнський фемінізм в Україні
<https://www.facebook.com/groups/1124884147573401/>
- Гендерний клуб Дніпро <https://www.facebook.com/groups/GenderClub/>
- Стоп гомофобії і трансфобії <https://www.facebook.com/groups/stop8711/>
- Музей жіночої і гендерної історії <https://www.facebook.com/gender.at.ua>
- Gender Stream - це кампанія соціальної обізнаності
<https://www.facebook.com/groups/GENDERSTREAM/> Платформа для дискусій, обміну інформацією і думками мешканок/-ців Дніпра, які підтримують питання гендерної рівності та фемінізму.
- Херсонські гендерні студії <https://www.facebook.com/groups/244094572318450/>
- Швейний кооператив Швеми <https://www.facebook.com/groups/shvemy>
- Гендерна журналістика ІРРП (Інституту розвитку регіональної преси)
<https://www.facebook.com/groups/gender.rpdi.irrp/>

(Про)феміністичні організації, фонди, ініціативи і проекти у фейсбуці

- Феміністична майстерня <https://www.facebook.com/feministworkshop/>
- Словникова онлайн-платформа фемінітивів <https://www.facebook.com/GenderProIk/>
- Український жіночий фонд (УЖФ) <https://www.facebook.com/ICFUkrainianWomensFund/>
- Програма УЖФ «Перший крок до успіху»
<https://www.facebook.com/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0-%D0%9F%D0%B5%D1%80%D1%88%D0%B8%D0%B9-%D0%BA%D1%80%D0%BE%D0%BA-%D0%B4%D0%BE-%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D1%85%D1%83-249356445536276/>
- Академія жіночого лідерства
<https://www.facebook.com/%D0%90%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%8F-%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BE%D1%87%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0-890463577707357/>
- Спільнота дівчачого лідерства <https://www.facebook.com/glc.ukraine/>
- Асоціація жінок-юристок України «ЮрФем»
<https://www.facebook.com/%D0%90%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BA-%D1%8E%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BA-%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8-%D0%AE%D1%80%D0%A4%D0%B5%D0%BC-135858320383733/>
- Жіночий консорціум України <https://www.facebook.com/WCUnetwork/>
- Центр "Жіночі перспективи"
<https://www.facebook.com/ZahidnoukrainskijCentrZinociPerspektivi/>

- МФО «Рівні можливості» <https://www.facebook.com/MFOEqualOpportunities/>
- Невидимий батальйон <https://www.facebook.com/InvisibleBattalion/>
- ГО «Студена» <https://www.facebook.com/ngostudena/>
- Прогресивні Жінки Товариство Феміністок <https://www.facebook.com/Progres.women/>
- «Природні Права Україна» - громадська організація з правозахисту у галузі вагітності, пологів та материнства <https://www.facebook.com/pryrodni/>
- Студентська феміністична ініціатива FemSolution <https://www.facebook.com/femsolutionorganisation/>
- Феміністична ініціатива «Борщ» <https://www.facebook.com/femborsch/>
- Група ФРАУ (Феміністичне Радикальне Анонімне Угрупування) <https://www.facebook.com/fraugroup/>
- Група квір анархо-фемінізм <https://www.facebook.com/queeranarchofem/>
- ГО «Харківське Жіноче Об'єднання "Сфера"» <https://www.facebook.com/spherewa/>
- EdCamp Ukraine <https://www.facebook.com/edcampukraine/>
- Індустріальний гендерний комітет з реклами <https://www.facebook.com/%D0%86%D0%BD%D0%B4%D1%83%D1%81%D1%82%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D2%90%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%82-%D0%B7-%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D0%B8-1385223298429990/>
- Благодійний фонд "Рівність і взаємоповага" <https://www.facebook.com/equalityandmutualrespect/>
- НДО «Інсайт» <https://www.facebook.com/insight.ngo/>
- Femen Ukraine <https://www.facebook.com/femenukraine/>
- Femline - блог гендерних новин <https://www.facebook.com/femlinecom/>

Профеміністичні медіа ресурси, журнали у фейсбуці

- Гендер в деталях <https://www.facebook.com/genderindetail/>
- Центр гендерної культури <https://www.facebook.com/GenderCultureCentre>
- Повага. Кампанія проти сексизму в українських ЗМІ та політиці <https://www.facebook.com/povaha.org.ua/>
- Центр інформації про права людини <https://www.facebook.com/humanrights.org.ua/>
- Гендерні студії / GenderStudies.UA <https://www.facebook.com/GenderStudies.UA/>
- Політична критика <https://www.facebook.com/politkrytyka/>
- Крона. Гендерний інформаційно-аналітичний центр <https://www.facebook.com/krona.org.ua/>
- Журнал Спільне/Commons Journal <https://www.facebook.com/commons.com.ua/>

Міжнародні організації та фонди, які працюють із гендерною тематикою, та їхні проекти

- ООН Жінки Україна <https://www.facebook.com/unwomenukraine/>
- Фонд народонаселення ООН в Україні <https://www.facebook.com/UNFPA.Ukraine/>
- Міжнародна організація з міграції в Україні <https://www.facebook.com/IOMUkraine/>
- ПРООН в Україні <https://www.facebook.com/UNDPUkraine/>
- OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) <https://www.facebook.com/osce.odihr/>
- Міжнародний фонд "Відродження" <https://www.facebook.com/irf.ukraine/>
- Amnesty International Ukraine <https://www.facebook.com/amnestyua/>
- Heinrich-Böll-Stiftung <https://www.facebook.com/boellstiftung/>
- Представництво Фонду Фрідріха Еберта в Україні <https://www.facebook.com/FES-Ukraine-309261877544/>

ВИМОГИ І ОЧІКУВАННЯ ВІД РОБОТИ НА СЕМІНАРАХ

Спілкування зі студентством в рамках цього курсу відбувається за допомогою виключно електронної пошти НаУКМА, тому прохання перевіряти постійно свої НаУКМА скриньки. Для роботи створено відповідну групу “Вступ до гендерних студій 2024”, на яку здійснюється розсилка, у тому числі, лінки на пари в Zoom. Прохання після підключення в Zoom вказувати своє прізвище та ім’я та по можливості підключати камеру, аби спілкування на семінарах виглядало більш “живим” і реальним.

Обов’язковим є прочитання основної літератури до курсу. Знання змісту текстів перевірятиметься на семінарських заняттях, проміжному тестуванні та іспиті. Прочитання додаткової літератури до курсу заохочується.

Максимально активна участь у семінарах (аргументований, логічний, підкріплений посиланнями на літературу, в тому числі, і на додаткову, коментар чи доповнення, запитання) – 3 балів.

Загалом дозволяється пропуск до 2 семінарських занять. Тобто, передбачається, що студентки і студенти повинні відвідати 10 семінарських занять.

Якщо семінар відпрацьовується онлайн, то максимальна кількість балів – 2 (відповіді на запитання до семінару очікуються протягом тижня після семінару).

ДОСЛІДНИЦЬКЕ ЗАВДАННЯ

Гендерний портрет Києво-Могилянської академії 2.0

Києво-Могилянська академія – заклад вищої освіти, який підтримує ідеї рівних прав і можливостей, протидії дискримінації, гендерному насильству та булінгу. У 2018 році НаУКМА став першим ЗВО в Україні, який запровадив відповідну внутрішньоуніверситетську політику, яка у 2021 році отримала назву – Політика протидії дискримінації, сексуальним домаганням, булінгу в НаУКМА. У Політиці зазначено, що “НаУКМА засуджує насильство і дискримінацію, сексуальні домагання, булінг (цькування) у трудових відносинах, в освітньому процесі та зобов’язується сприяти протидії цим явищам”. Задля реалізації Політики створено Комітет протидії дискримінації, сексуальним домаганням, булінгу в НаУКМА.

Детальніше про Політику і Комітет можна прочитати на сайті НаУКМА, рубрика про захист прав студентства <https://web.ukma.edu.ua/index.php/uk/students/protect-rights>.

У 2020 році в рамках цього курсу слухачі та слухачки провели дослідження Гендерний портрет НаУКМА 2020 <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/18073>.

У 2024 році ми проводимо друге дослідження – задля порівняння, а також виявлення нової важливої інформації, беручи до уваги Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року. У фокусі дослідження – Києво-Могилянська академія як заклад вищої освіти в Україні, її гендерний аудит. Дослідження передбачає так звану кабінетну складову (аналіз статистичної та іншої інформації) та польовий етап (збір емпіричних даних, опитування студентства, викладачів та адміністрації). У процесі виконання дослідження варто взяти до уваги Звіт президента Національного університету «Києво-Могилянська академія» за 2023 рік.

Складові дослідження, які виконуються у командах (кожна команда має координаторку чи координатора):

- 1) Кадровий склад НаУКМА (станом на 2024 і по можливості в динаміці): гендерні аспекти (на основі даних, отриманих у результаті запиту до відділу кадрів)

- 2) Студентство НаУКМА (станом на 2024 і по можливості в динаміці): гендерні аспекти (на основі даних, отриманих у результаті запиту до відділу кадрів)
- 3) Студентське самоврядування і студентські активності в НаУКМА: гендерний аналіз
- 4) Зміст навчальних програм у НаУКМА: гендерний аналіз (на основі інформації із сайту НаУКМА)
- 5) Культурне дозвілля в НаУКМА: гендерний аналіз
- 6) Спортивні активності та інфраструктура в НаУКМА: гендерний аналіз
- 7) Реалії війни та НаУКМА: гендерні аспекти (вшанування пам'яті загиблих, ветеранська спільнота, військові тощо)
- 8) Ставлення студентства різних років навчання і факультетів до питань гендерної рівності та протидії дискримінації (на основі онлайн опитування)
- 9) Залучення студентства до протидії гендерному насильству та дискримінації (на основі фокус груп)
- 10) Успішні механізми протидії гендерному насильству та дискримінації (на основі експертних інтерв'ю)

Вимоги до дослідницького тексту

Фахове посилання на літературу – обов'язкове! Студенти і студентки повинні користуватися вимогами до написання кваліфікаційних робіт кафедри соціології НаУКМА.

Запозичення у текстах фраз або ідей інших авторів чи авторок без належного посилання (окрім загальновідомих речей) називається **плагіатом**, засуджується в усьому світі і на цьому курсі карається незарахуванням письмової роботи (нуль балів).

Усі цитати мають бути оформлені лапками і супроводжуватися посиланням на конкретну сторінку(и) в конкретному тексті

Цитування і згадування джерел здійснюється у вигляді посторінкових виносок.

Якщо ви перефразовуєте або переказуєте ідеї іншого автора своїми словами посилання теж необхідне (якщо доречно, то теж на конкретну сторінку(и))

Перелік усіх джерел, на які ви посилалися, подається наприкінці тексту в списку літератури. Оформлення джерел відбувається за APA стилем (відповідно до вимог до наукових текстів кафедри соціології НаУКМА).

Якщо ви працюєте із таблицями та рисунками, то їх варто фахово називати і нумерувати та посилатися на них у тексті (відповідно до вимог із написання наукових текстів).

Фінальна здача роботи – очікування

Дослідницькі роботи подаються в електронному вигляді (формат .doc) на онлайн платформу курсу згідно з дедлайном.

Оцінювання групового дослідницького завдання: 30 балів

Передбачає такі складові як:

- виконання завдання відповідно до дедлайну
- змістовне і грамотне написання тексту на основі складової завдання, яка визначена командою
- посилання (у випадку доцільності) на фахову літературу до курсу і на джерело отриманих даних
- УВАГА! кожна особа із групи чітко зазначає, яку частину завдання / тексту вона (він) писали у роботі

ФОРМИ КОНТРОЛЮ ТА УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ

Тип роботи	Кількість балів
Робота на семінарах, участь у дискусіях на основі обов'язкової літератури до курсу	30
Проміжне тестування (на основі обов'язкової літератури із перших шести тем; 10 запитань по 1 балу у форматі множинного вибору; 10 хв)	10
Дослідницьке групове завдання Виконується у командах	30
Іспит <i>Допуск до іспиту – за роботу у семестрі слід набрати як мінімум 40 балів</i>	30
РАЗОМ	100

Порядок перерахунку рейтингових показників нормованої 100-бальної університетської шкали оцінювання в національну 4-бальну шкалу та шкалу ECTS

За шкалою університету	За національною шкалою		За шкалою ECTS
	Екзамен	Залік	
91 – 100	5 (відмінно)	Зараховано	A (відмінно)
81 – 90	4 (добре)		B (дуже добре)
71 – 80			C (добре)
66 – 70	3 (задовільно)		D (задовільно)
60 – 65			E (достатньо)
30 – 59	2 (незадовільно)	Не зараховано	FX (незадовільно – з можливістю повторного складання)
1 – 29			F (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)

Авторка курсу

Тамара Марценюк

Завідувачка кафедри соціології

Катерина Мальцева